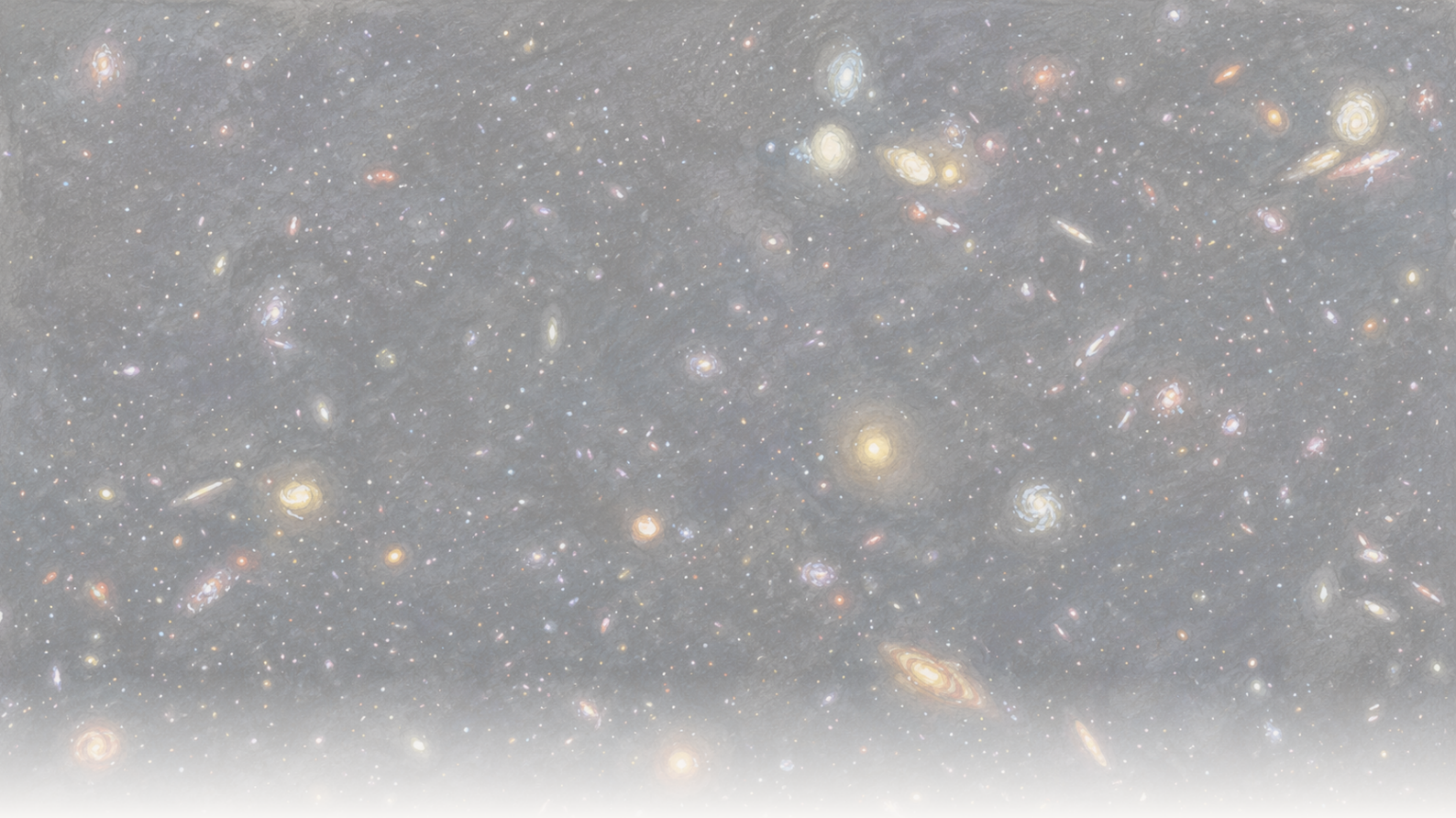

The Clean Paper

WHAT THE PAPER SAYS · WHAT IT DOESN'T · WHY IT MATTERS

İyonlaştırıcı ışığını sızdırırken yakalanan en uzak galaksi

Astronomlar JWST ve Hubble'ı kullanarak, kozmik yeniden iyonlaşmanın bitiminden yaklaşık 250 milyon yıl sonra tek bir galaksiden kaçan iyonlaştırıcı morötesini yakaladı — doğrudan görülmüş en uzak böyle 'sızıntı'. Manşetlik %50–100 kaçış oranı gerçek ama ölçülmüş değil, modellerle yeniden oluşturulmuş; daha sessiz sonuç ise sızıntı artık doğrudan görülemediğinde onu nasıl bulacağımızı sınayan ilk yüksek-kırmızıya-kayma testi.

Written by Vera Rubin · Cross-checked by Cinzia Vaglio and Lucio Vaglio · Edited by Michele Renda · Figures by Nova Vela · AI-assisted, human-reviewed

Paper: *MXDFz4.4: A LyC emitter 250 Myr after the epoch of reionization and a first test of Lyman-alpha morphology as a tracer of LyC escape at high redshift*, Ilias Goovaerts, Marc Rafelski, Alexander Beckett, Grecco Oyarzun, Annalisa Citro, Farhanul Hasan, Kalina V. Nedkova, Calum Hawcroft, Anton M. Koekemoer, Mitchell Revalski, Matthew J. Hayes, Claudia Scarlata, Ray A. Lucas, Norman A. Grogin, David V. Stark, Paolo Sun, Nor Pirzkal, and Louis-Gregory Strolger, The Astrophysical Journal (accepted, 2026) · DOI: 10.3847/1538-4357/ae75b0

Sisi dağıtan ışık

Evren ilk birkaç yüz milyon yılı boyunca opaktı. Uzay nötr hidrojenle — elektronları hâlâ bağlı olan atomlarla — doluydu ve nötr hidrojen *iyonlaştırıcı* morötesini çok iyi soğurur: 912 ångströmün altındaki kısa dalga boylu (*Lyman sınırı*) ışık, bir hidrojen atomundan elektronu koparacak kadar enerjiktir. Bütün morötesi ışık bunu yapmaz — daha uzun dalga boylu morötesi aynı şekilde soğurulmaz ve erken galaksilerden bol miktarda görebiliyoruz — dolayısıyla genç evrenin hapsettiği şey özellikle bu iyonlaştırıcı ışıktı. Sonraki yaklaşık bir milyar yıl içinde bir şey, elektronları yeniden koparmaya yetecek kadar iyonlaştırıcı ışığı kozmosa yaydı; hidrojen iyonlaştı ve ışık serbestçe yol alabilir hale geldi. Astronomlar buna yeniden iyonlaşma çağı diyor ve en bariz şüpheliler ilk galaksiler: içlerindeki sıcak, kısa ömürlü yıldızlar büyük miktarda iyonlaştırıcı morötesi üretir; bunun yeterli bir bölümü galaksiler arası uzaya kaçtıysa işi onlar yapmış olabilir.

Sorun *kaçtı* kelimesinde. Bir galaksinin iyonlaştırıcı ışığının çoğu dışarı hiç çıkmaz — yıldızların iyonlaştırmaya çalıştığı aynı hidrojen tarafından galaksinin içinde soğurulur. Yalnızca bir kısmı uzaya sızar ve bu oran, yani *kaçış oranı*, bütün hikâyede belirlenmesi en zor tek sayıdır. Üstelik yeniden iyonlaşma sırasında kaçan ışığı yakalamak neredeyse imkânsızdır: temizlenmesine yardım ettiği galaksiler arası sis, ışık bize ulaşmadan çok önce onu emer. Bu nedenle astronomlar sızıntıyı incelemek için sisin kalkmasının hemen *sonrasına*, döneme vekil olabilecek kadar yakın galaksilere bakmak zorunda.

Ilias Goovaerts liderliğindeki ekip şimdi bu sızıntıyı şimdiye dek görüldüğü kadar geriden yakaladı. Hubble ve JWST'nin derin görüntülerini kullanarak, MXDFz4.4 olarak kataloglanan tek bir sönük galakside kaçan iyonlaştırıcı morötesinin bir Hubble filtresinde küçük bir ışık lekesi olarak göründüğünü bildiriyorlar. Galaksi 4,442 kırmızıya kaymada, yeniden iyonlaşmanın bitiminden yaklaşık 250 milyon yıl sonrasında bulunuyor: bugüne kadar doğrudan tespit edilen en uzak "sızıntı yapan" galaksi.

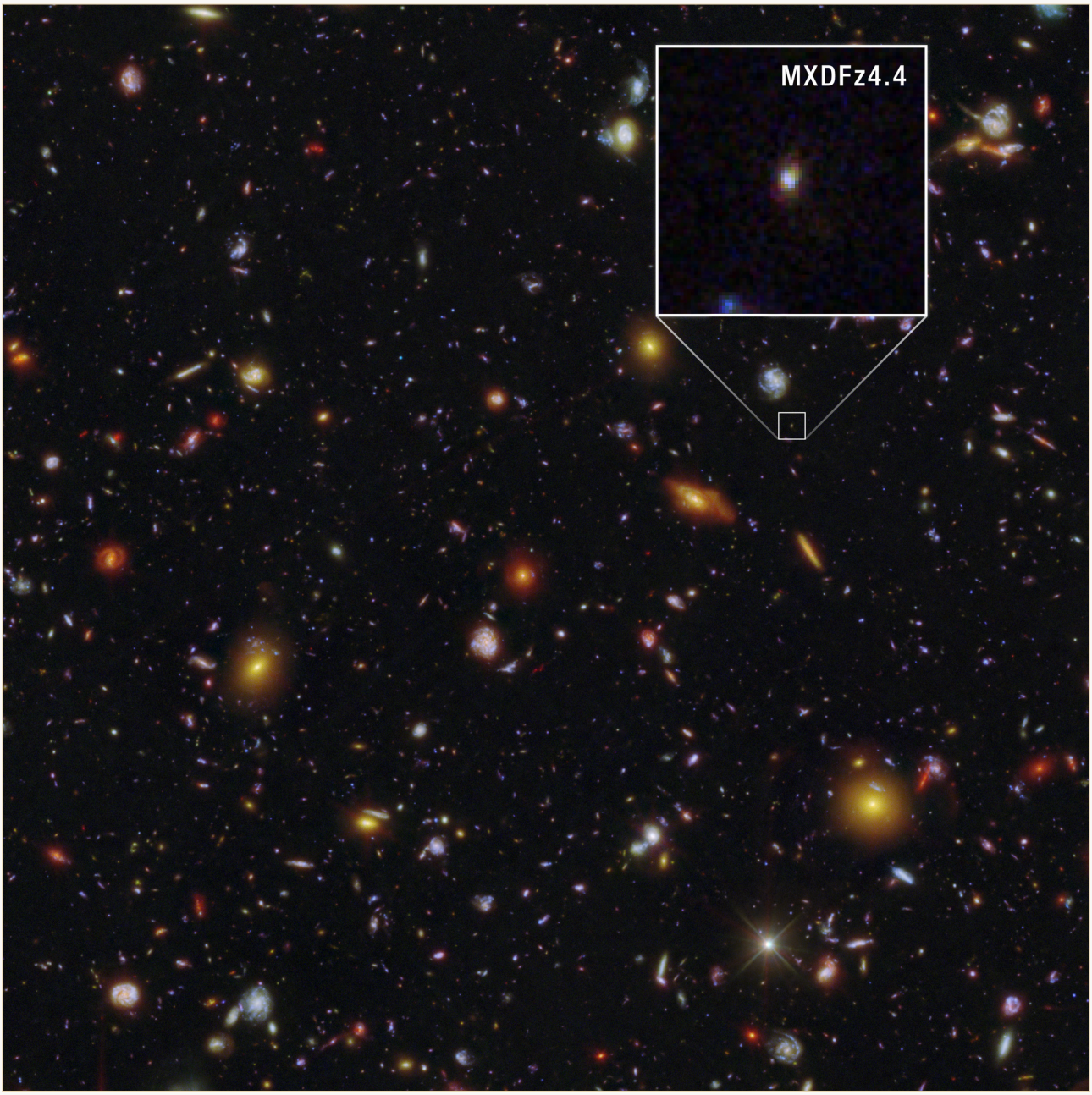

MXDFz4.4 (büyütülmüş küçük görüntüde) bu derin Hubble ve JWST alanında sönük bir leke olarak görülüyor — kozmik yeniden iyonlaşmanın bitiminden yaklaşık 250 milyon yıl sonra, iyonlaştırıcı morötesinin dışarı kaçtığı doğrudan yakalanmış en uzak galaksi.

NASA, ESA, CSA, STScI, Ilias Goovaerts (STScI), Marc Rafelski (STScI, JHU), Anton Koekemoer (STScI); Image Processing: Alyssa Pagan (STScI) CC BY 4.0

Bu makaleden en çok dolaşıma girecek sayı kaçış oranı ve yüksek: galaksinin iyonlaştırıcı ışığının yarısı ile tamamı arasında bir yerde. Bu sayı gerçek, ama burada “gerçek” sözcüğünün ne anlama geldiğine dikkat etmek gerekiyor. Görüntüden doğrudan ölçülmedi; bir model zinciri üzerinden yeniden oluşturuldu ve aralığının geniş olmasının dürüst bir nedeni var. Daha yararlı hikâyenin iki parçası var: tek bir yakalanmış sızıntının bize ne söyleyip ne söyleyemeyeceği ve daha sessiz ikinci bir sonuç — doğrudan yöntemin çalışmayı bıraktığı zamana yaklaşırken, sızıntıyı dolaylı olarak bulma yöntemlerinden birini bu kadar eski bir zamanda ilk kez doğrudan tespitle sınamak.

“Kaçış oranı” nedir ve neden bu kadar kaygandır?

Yıldızlar — özellikle en büyük, en sıcak ve en genç olanlar — hidrojen atomlarından elektron koparacak kadar enerjik morötesi ışık yayar. Astronomlar buna iyonlaştırıcı ışınım, ilgili dalga boylarında ise *Lyman-sürekliliği* ışığı der. Bu, yeniden iyonlaşmanın para birimidir: yeterince bu fotondan serbest bırakılıp galaksiler arası hidrojen iyonlaşmış halde tutulduğunda evren saydamlaştı.

Ama galaksinin kendisi de hidrojenle doludur. Bir galaksinin ürettiği iyonlaştırıcı ışığın büyük kısmı daha dışarı çıkmadan emilir — galaksinin kendi gazını iyonlaştırırken harcanır. *Kaçış oranı*, galaksiler arası uzaya çıkabilen ve dolayısıyla daha geniş evreni yeniden iyonlaştırmaya gerçekten katkıda bulunabilen paydır. Bütün sorunun düğüm noktası budur ve iki nedenle ölçmek zordur.

Birincisi, yeniden iyonlaşma sırasında galaksiler arası ortam hâlâ nötr hidrojenle doludur ve tespit etmeye çalıştığınız ışığın tam kendisini soğurur — dolayısıyla sızan ışık çoğu zaman bize hiç ulaşmaz. İkincisi, bir kısmını *görebildiğinizde* bile (dönemin hemen sonrasında, olağandışı derecede açık bir görüş hattında), tespiti kaçış oranına çevirmek, gördüğünüz ışığı galaksinin ürettiği ışığa bölmek demektir — üretilen miktarı da doğrudan göremezsiniz. Onu, galaksinin diğer ışığından, çıkarılan yıldız oluşum geçmişinden ve yıldızların kendileri hakkındaki varsayımlardan modellemek gerekir.

Bu yüzden kaçış oranları geniş hata aralıklarıyla gelir ve galaksiler arası soğurmanın da modellenmesi gerektiğinde aynı tespit geniş bir sonuç aralığını destekleyebilir. Sayı bir okumadan değil, yeniden kurmadan gelir.

Yazarlar ne yaptı?

- Galaksinin uzaklığını VLT üzerindeki MUSE aygıtının derin spektroskopisiyle doğruladılar. MUSE, yüksek kırmızıya kaymada bu çizgiye özgü asimetrik profile sahip tek bir emisyon çizgisini — Lyman-alfa — yakaladı ve kırmızıya kaymayı z = 4,442 olarak sabitledi. Tesadüfi bir ön-plan hizalanması olasılığını %0,0076 hesapladılar.
- Kaçan iyonlaştırıcı (Lyman-sürekliliği) ışığı derin bir Hubble F435W görüntüsünde tespit ettiler — bu filtre, bu kırmızıya kaymada yalnızca 912 ångströmün altındaki, “kaçmış” sayılan ışığı görür. Tespit 5,2–5,3σ düzeyinde (sigma, sinyalin beklenen gürültünün ne kadar üzerinde olduğunu ölçer; 5σ çok katı bir istatistiksel eşiktir, yorumun doğru olduğunun kanıtı değildir — rehber); gürültü olmadığını sınamak için bir milyon boş gökyüzü bölgesindeki akıyla karşılaştırıldı.
- Bu tür iddiaların klasik tuzağını — “kaçan” ışığın aslında tesadüfen ön planda bulunan düşük kırmızıya kaymalı bir galaksiden gelmesi — kaynağın çözülmüş biçimini ve sönük bir komşunun özel de-blending işlemini kullanarak dışladılar.
- Galaksinin yıldızlarını, tüm Hubble + JWST renklerini CIGALE kodu ve çeşitli yıldız-popülasyonu modelleriyle uydurarak modellediler; sonuç birkaç milyon yıl önce gerçekleşmiş yakın tarihli bir yıldız oluşum patlamasına işaret etti.
- Galaksiler arası ortamın yolda iyonlaştırıcı ışığın ne kadarını soğuracağını 10.000 simüle görüş hattında modellediler ve bütün bunları birleştirerek kaçış oranını çıkardılar.
- Bu kadar eski bir zamanda ilk kez, kaçışı bulmanın *dolaylı* bir yolunu — Lyman-alfa çizgisinin

biçimi ve uzanımı ("halo oranı") — doğrudan tespitle karşılaştırarak sınadılar.

Ne buldular?

- Bugüne dek doğrudan tespit edilmiş en uzak Lyman-sürekliliği yayıcısı: z = 4,442.
- Kaçan iyonlaştırıcı ışığın kendisinin gerçek bir tespiti — çıkarım değil, görüntüde 5,2–5,3σ düzeyinde bir sinyal.
- Varsayımlara bağlı olarak %50–100 aralığında yüksek bir kaçış oranı — büyük ama modele bağımlı. (Ayrı bir *göreli* tahmin daha da yüksek, %100'ün üstüne çıkıyor. Bu, tanımının bir özelliği: kaçan iyonlaştırıcı ışığı, önce toz için düzeltme yapmadan galaksinin morötesiyle karşılaştırıyor; yıldızların ürettiğinden fazla ışığın kaçtığı anlamına gelmiyor.)
- Uydurulan yıldız ışığından, yakın tarihli bir yıldız oluşum patlamasının iyonlaştırıcı ışığın hem üretimini hem kaçışını sürüklediğine dair kanıt.
- Yazarların ifadesiyle, Lyman-alfa çizgisinin biçimini yüksek kırmızıya kaymada kaçışın göstergesi olarak kullanmaya yönelik "ihtiyatlı destek".

Bunun kanıtlamadığı şeyler

- "Evreni yeniden iyonlaştıran galaksileri" **belirlemez**. Bu tek bir galaksi ve yeniden iyonlaşma sırasında değil, bittikten yaklaşık 250 milyon yıl *sonra*. Döneme giden bir basamak; olayın kendisinin resmi değil.
- Kaçış oranı bir **ölçüm değildir**. Gözlenen ışığın, üretilen ışığın *modellenmiş* tahminine bölünmesi ve ardından galaksiler arası soğurmanın *modellenmiş* miktarı için düzeltilmesiyle yeniden oluşturulur — ayrıca yazarlar bilinçli olarak elverişli bir görüş hattını benimser, çünkü sızan ışığı bize ulaşan bir galaksi zaten ortalamadan daha açık bir doğrultuda bulunmak zorundadır. Geniş aralık (%50–100; göreli tanımda daha da yüksek) bu model bağımlılığının dürüst imzasıdır.
- Yeni Lyman-alfa göstergesini **doğrulamaz**. Tek bir nesneden gelen "ihtiyatlı destek" ilk testtir, doğrulama değil.
- Tek başına, yeniden iyonlaşmayı patlamalı yıldız oluşumunun sürüklediğini **kanıtlamaz**. Bu, tek bir galaksi ve gösterge analizine dayanan makul bir yorumdur; gösterilmiş bir yasa değildir.

Kanıt ne kadar güçlü?

- **Doğrudan olduğu yerde güçlü:** kırmızıya kayma (ön-plan kontaminasyonu olasılığı %0,0076 olan, karakteristik biçimli Lyman-alfa çizgisi) ve kaçan ışığın tespiti (5,2–5,3σ; bir milyon boş açıklıkla kontrol edildi; yüksek kırmızıya kaymalı kaçış iddialarını geçmişte çökerten ön-plan nesnesi tuzağı dikkatle kapatıldı).
- **Modellendiği yerde daha zayıf ve bu açıkça belirtiliyor:** kaçış oranının *değeri* (yıldız modeline ve seçilen galaksiler arası görüş hattına bağlı), yeniden iyonlaşma açısından "önemi" (tek nesne +

yorum) ve yeni gösterge (ilk, ihtiyatlı test).
- Makalenin dürüstlüğü aralıklarda. Tek sayılar yerine aralıklar veriyor, gösterge desteğine "ihtiyatlı" diyor ve hatta kendi galaksiler arası geçirgenlik tahminlerinden birine güvenmeyi reddediyor. Kendini abartmayan dikkatli bir makale; abartı riski tamamen dışarıdan geliyor.

Neden önemli?

Kaçan iyonlaştırıcı ışığın doğrudan tespitleri artık yeniden iyonlaşma çağına mümkün olduğu kadar yaklaştırıldı — ışığın hâlâ zar zor geçebildiği sınıra. Bu tek başına değerli. Ama daha sessiz sonuç daha önemli olabilir: yeniden iyonlaşmanın *içine* girdiğinizde doğrudan yöntem tamamen başarısız olur ve her şey daha yakın, daha kolay galaksilerde kalibre edilmiş dolaylı göstergelere dayanır. Bu göstergelerden birini, hâlâ gerçek bir tespitle kontrol edebildiğiniz burada sınamak, daha sonra kontrol edemediğiniz yerde ona güvenebilmenin yoludur. MXDFz4.4'ün değeri "evreni yeniden iyonlaştıran bir galaksi bulduk"tan çok "sızıntıyı okumayı öğreniyoruz ve karanlık başladığında kullanacağımız araçları şimdiden kontrol ediyoruz" cümlesindedir.

Kısa özet

Hubble ve JWST kullanan astronomlar, 4,442 kırmızıya kaymadaki tek bir galaksiden kaçan iyonlaştırıcı morötesini doğrudan tespit etti — kozmik yeniden iyonlaşmanın bitiminden yaklaşık 250 milyon yıl sonra ve bugüne kadarki en uzak böyle tespit. Tespitin kendisi sağlam. Çok alıntılanacak %50–100 kaçış oranı ise ölçülmüş değil; galaksinin yıldızları ve kasıtlı olarak elverişli bir görüş hattındaki galaksiler arası soğurma modelleri üzerinden yeniden oluşturulmuş, bu nedenle aralığı bu kadar geniş. Tespitin yanında ekip, kaçan ışığı dolaylı olarak bulmanın bir yolunu — Lyman-alfa çizgisinin biçimini — yüksek kırmızıya kaymada ilk kez test etti ve buna "ihtiyatlı destek" buldu. Bu, tek nesneye dayanan dikkatli bir sonuç: sızıntının gerçek yakalanışı, ona iliştirilen dürüstçe belirsiz bir sayı ve astronomların sızıntı artık hiç görülemediğinde ihtiyaç duyacağı araçlara doğru ilk adım.

Abartısız değerlendirme

Makale ne gösteriyor: z = 4,442'de bir galaksiden kaçan iyonlaştırıcı (Lyman-sürekliliği) ışığın 5,2–5,3σ düzeyinde doğrudan tespiti — bugüne kadarki en yüksek kırmızıya kaymalı böyle tespit — ve ön-plan kontaminasyonu tuzağının dikkatle dışlanması.

Makul ama kanıtlanmamış olan: Galaksinin kaçış oranının %50–100 olduğu. Tespit gerçek; oran, yıldız-popülasyonu ve galaksiler arası soğurma modelleriyle (elverişli bir görüş hattı üzerinde) yeniden oluşturuluyor; bu yüzden aralığı çok geniş. Ayrıca makul ama kanıtlanmamış: Lyman-alfa çizgisinin biçiminin bu kadar eski zamanda kaçış göstergesi olarak işe yaradığı — makale tek nesneden "ihtiyatlı destek" sunuyor.

Göstermediği şey: Bunun "evreni yeniden iyonlaştıran" bir galaksi olduğu (dönemden sonra bulunuyor ve tek nesne) veya patlamalı yıldız oluşumunun yeniden iyonlaşmayı sürüklediği (gösterim değil, yorum).

Başlıca sınırlamalar: Tek nesnelik örnek; model tercihlerine ve kasıtlı olarak açık bir görüş hattına bağlı kaçış oranı; yeni göstergenin ilk ve ihtiyatlı testi; ve kaçan iyonlaştırıcı ışığı artık görünmez hale geldiği döneme bu kadar yakın incelemenin olağanüstü zorluğu.

Genel okuyucu ne kadar güvenmeli? Kaçan ışığın gerçekten tespit edildiğine ve bunun bugüne kadarki en uzak böyle yakalama olduğuna yüksek güven. Kesin kaçış oranına düşük-orta güven — "%50–100"ü ölçüm değil, modellenmiş aralık olarak okuyun. Yeni göstergeye orta güven: umut verici ilk kontrol, yerleşmiş bir araç değil.

Yayın sonrası güncellemeler

- **Düzeltme · 2026-07-28**

  Makalenin yazarlarından Ilias Goovaerts'in geri bildiriminin ardından yazı artık genel olarak morötesinden değil, en baştan iyonlaştırıcı ışıktan söz ediyor; yalnızca kısa dalga boylu morötesinin — 912 ångström Lyman sınırının altının — iyonlaştırıcı olduğunu, daha uzun dalga boylu morötesinin ise iyonlaştırıcı olmadığını ve yüksek kırmızıya kaymalı galaksilerden rutin olarak gözlendiğini açıkça belirtiyor.

Kaynaklar

Goovaerts et al., arXiv:2603.04517 (accepted in The Astrophysical Journal)
https://arxiv.org/abs/2603.04517

The Astrophysical Journal (2026), DOI 10.3847/1538-4357/ae75b0
https://doi.org/10.3847/1538-4357/ae75b0